

CZY STUDENCI KORZYSTAJĄ Z POLSKICH REPOZYTORIÓW UCZELNIANYCH W CELACH EDUKACYJNYCH – BADANIA ANKIETOWE

DOES STUDENTS USE THE POLISH UNIVERSITY REPOSITORIES FOR EDUCATIONAL PURPOSES – SURVEY

Alexandra Gebarowska

Uniwersytet Jagielloński

Instytut Informatyki Naukowej

i Bibliotekoznawstwa

ul. prof. Stanisława Łojasiewicza 4

30-348 Kraków

e-mail: aleksandra.gebarowska@uj.edu.pl

Abstract: This article presents the results of the survey on use the repositories by the polish students. The purpose was considered to look for answers to the questions whether the students use the repositories, if yes why and how, and if not, what is the reason of this. For this purpose the questionnaire consisting of the twelve questions was conducted. The results show that the most of the students does not use the repositories, or do not know about their existence. In the course of study, no one is talking about this, that they can use repositories. On the other hand, students who use repositories for educational purposes, generally well know how to use them. Through this research, it was discovered the educational gap that the students do not use a repositories because no one showed the students how to use them.

Keywords: repositories, polish repositories, education, information technologies.

Wprowadzenie

Współczesne społeczeństwo jest określane mianem „społeczeństwa informacyjnego”. Termin ten został wprowadzony przez Tadao Umesao w 1963 roku. Definicja „społeczeństwa informacyjnego” została podana w roku 1994 w raporcie Europe and the Global Information Society: Recommendations to the European Council: „społeczeństwo informacyjne charakteryzuje się przygotowaniem i zdolnością do użytkowania systemów informatycznych i wykorzystuje usługi telekomunikacyjne do przekazywania i zdalnego przetwarzania informacji”. Termin „społeczeństwo informacyjne” odnosi się również do studentów, według badań CBOS z internetu korzysta 100 proc. ankietowanych uczniów i studentów. Internet stał się na przestrzeni lat naturalnym medium edukacyjnym dla studentów. Internet ma dwojaki związek z obszarem edukacyjnym, pierwszy to infrastruktura wspomagająca edukację, drugi to zasoby

informacyjne i usługowe dostępne on-line. W szkolnictwie można i wykorzystuje się sieć jako narzędzia wspomagające samodzielną naukę [5]. Nowoczesne technologie edukacyjne dają możliwość zwiększenia udziału studentów w procesie własnego kształcenia. Jednak, czy rzeczywiście studenci potrafią i chcą korzystać z informacji zamieszczanych w sieci? Czy korzystają z blogów naukowych, platform e-learningowych, czy repozytoriów?

Temat repozytoriów uczelnianych jest poruszany przez naukowców, w kontekście ich związku z bibliotekami [3], powstają również artykuły mające na celu udowodnienie, że archiwizowanie dorobku naukowego w repozytoriach ma pozytywny wpływ na jego upowszechnianie. W publikacjach naukowych można znaleźć takie, które prezentują konkretne repozytoria z podaniem dostępu i opisem poszczególnych repozytoriów np. w Stanach Zjednoczonych [1], czy też polskie repozytoria uczelniane, na temat których powstało kilka

artykułów. Buzdygan i Lipińska opisały funkcjonowanie repozytorium z zakresu nauk technicznych w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Krakowskiej [2], natomiast w artykule Karwasińskiej, zostały przedstawione polskie repozytoria otwarte [8]. Naukowcy również przeprowadzają ankiety na temat repozytoriów, mające na celu zbadanie związku między uczelnią a biblioteką w procesie tworzenia i zarządzania repozytoriami [13]. Opisane są systemy, w jakich tworzone są repozytoria [6]. Z kolei Rychlik na przykładzie repozytorium AMUR oraz repozytoriów na świecie przedstawia, co repozytoria oferują społeczności akademickiej [14]. Również ta sama autorka na przykładzie repozytorium AMUR przedstawia strategię pozyskiwania dokumentów udostępnianych następnie w repozytoriach [9]. Temat polskich bibliotek i repozytoriów cyfrowych, jako narzędzi w nauce i edukacji, poruszany był również przez Rychlik i Karwasińską [10]. Literatura przedmiotu oferuje publikacje poruszające tematykę polskich repozytoriów uczelnianych z różnych perspektyw, jednak brakuje badań, które przedstawiałyby skuteczność użytkowania repozytoriów przez studentów, czy też naukowców oraz nie ma badań potwierdzających skuteczne użytkowanie polskich repozytoriów uczelnianych przez studentów i potwierdzenia, że studenci traktują repozytoria jako media edukacyjne.

W artykule przedstawiono wyniki badań ankietowych przeprowadzonych na grupie 68 studentów, odpowiadające na pytanie, czy studenci w celach edukacyjnych korzystają z polskich repozytoriów uczelnianych.

Polskie repozytoria uczelniane

Repozytoria instytucjonalne od kilku lat są w powszechnym użyciu. W Polsce również stanowią coraz popularniejsze źródło pozyskiwania informacji naukowych. W literaturze przedmiotu można znaleźć bez problemu informacje na temat repozytoriów. Repozytoria określane są jako nowa forma komunikacji naukowej [11]. Pierwotnie repozytoria (łac. *repositorium*) służyły do przechowywania książek i innych dokumentów w centralnych magazynach, materiały były przechowywane w sposób uporządkowany oraz w swoim założeniu miały być łatwe i dostępne dla potencjalnego użytkownika. Obecnie mianem repozytoriów określa się miejsce przechowywania zróżnicowanych zasobów cyfrowych, taką jedną z definicji repozytorium instytucjonalnego podaje Crow [4]. Określił on repozytoria instytucjonalne jako archiwum w formie cyfrowej, rozpowszech-

nijące i gromadzące dorobek intelektualny konkretnej społeczności naukowej. To instytucja nadzoruje i organizuje repozytorium, treści muszą mieć charakter naukowy, a dostęp do repozytorium charakter otwarty [4]. Marek Nahotko charakteryzuje repozytoria jako elektroniczne serwery, które służą do dystrybucji publikacji naukowych, autorzy sami dostarczają je do repozytoriów, a odbiorcy mogą publikacje wyszukać w wyszukiwarkach internetowych [12]. W repozytoriach gromadzone i archiwizowane są takie dokumenty jak rozprawy doktorskie i habilitacyjne, materiały z konferencji naukowych, monografie, recenzowane czasopisma naukowe oraz inne dokumenty przydatne w procesie kształcenia m.in. normy i patenty. Naukowcy mogą w repozytoriach publikować swoje prace naukowe, w postaci reprintów i postprintów, dzięki czemu wyniki badań naukowych ukazują się na bieżąco, dostęp do nich jest ogólnodostępny, więc proces komunikacji w nauce jest przyspieszony [7].

Cele badawcze

Celem przeprowadzenia ankiety było ogólne poznanie świadomości studentów dotyczące istnienia oraz stopnia korzystania przez nich z polskich repozytoriów uczelnianych.

Główne problemy badawcze poruszone w ankiecie:

1. Poziom wiedzy o repozytoriach.
2. Ocena przydatności repozytoriów instytucjonalnych w procesie edukacji studentów.
3. Stopień wykorzystania repozytoriów instytucjonalnych do celów edukacyjnych.

Ankieta składała się z 12 pytań. Została wypełniona przez 68 studentów, trzech kierunków studiów, z dwóch uczelni – Pedagogika Szkolna i Wczesnoszkolna oraz Bezpieczeństwo Narodowe – Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie oraz Zarządzanie Informacją – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.

Wyniki ankiety

Ankiety wypełniło 41 studentek i 27 studentów, udział procentowy ukazuje rys. 1.

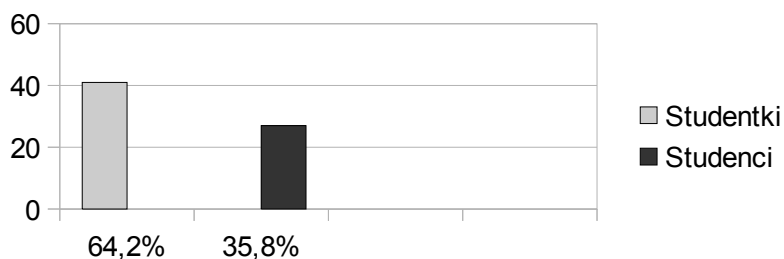
Na pytanie, czy korzystasz z polskich repozytoriów uczelnianych, 28,9% respondentów odpowiedziało TAK, a odpowiedź NIE zaznaczyło aż 71,1% studentów.

Respondenci, którzy odpowiedzieli NIE, byli poproszeni o podanie powodów, dlaczego nie korzystają z repozytoriów. Najczęściej udzielaną odpowiedzią było „nie wiem co to jest”, kolejno najpopularniejszą odpowiedzią było stwierdzenie, że studenci nie wiedzą gdzie repozytoria się

znajdują i co zawierają. W tabeli 1 zestawiono powody niekorzystania studentów z repozytoriów. W następnym pytaniu, poproszono respondentów, którzy odpowiedzieli TAK (korzystam z repozytoriów) o odpowiedź na pytanie, jak często

korzystają z repozytoriów. Na rys. 2 przedstawiono wyniki odpowiedzi.

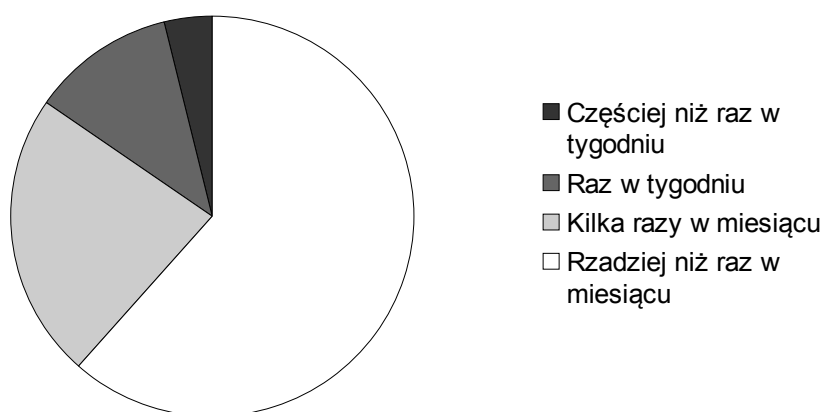
[Na rys. 3 przedstawiono wyniki odpowiedzi na pytanie, w jakim celu studenci korzystają z polskich repozytoriów uczelnianych.

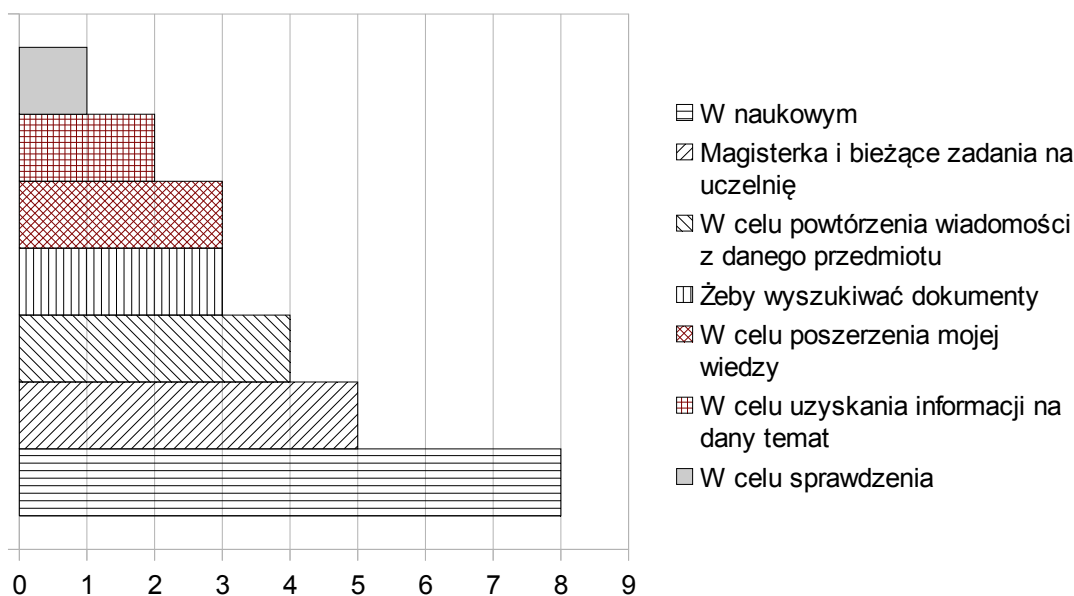
Rys. 1. Udział ankietowanych studentów wg płci.

Tabela 1. Powody niekorzystania studentów z repozytoriów.

Dlaczego studenci NIE korzystają z polskich repozytoriów uczelnianych	Liczba odpowiedzi studentów
<i>Nie wiem, co to jest repozytorium</i>	12
<i>Ponieważ nie wiem gdzie się znajdują i co zawierają</i>	9
<i>Nie było mi to nigdy potrzebne do wykonywania prac na uczelni, czy wykorzystania ich zasobów w inny sposób</i>	7
<i>Nie mam takiej potrzeby. Wszelkie potrzebne artykuły znajduję w najprostszym wyszukiwaniu google lub w razie ostateczności udaję się do biblioteki</i>	6
<i>Ponieważ mam trudności ze znalezieniem</i>	4
<i>Nigdy o czymś takim nie słyszałem i nie znam zasad działania</i>	4

Rys. 2. Częstość korzystania z repozytoriów prze studentów.

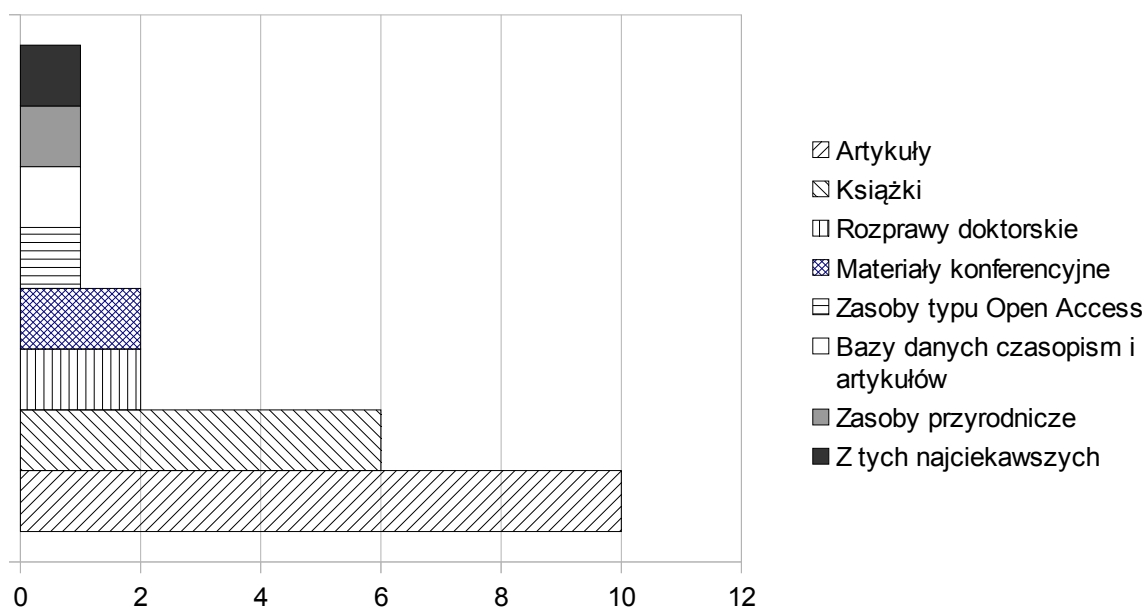

Rys. 3. Cel korzystania przez studentów z polskich repozytoriów uczelnianych.

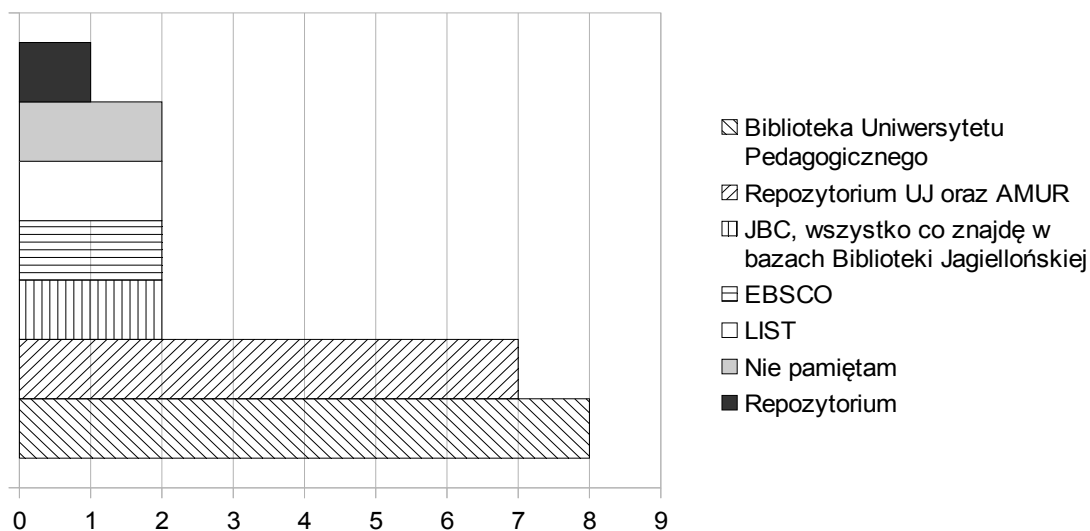
Kolejnym pytaniem ankietowym, było pytanie: „Z jakiego typu zasobów naukowych, zamieszczonych w polskich repozytoriach uczelnianych najczęściej korzystasz?” Studenci najczęściej korzystają z artykułów, następnie książek. Na rys. 4

przedstawiono zestawienie wszystkich udzielonych odpowiedzi.

Na rys. 5 zestawiono uzyskane odpowiedzi na pytanie: „Z jakiego polskiego repozytorium uczelnianego (proszę podaj nazwę) najczęściej korzystasz?”

Rys. 4. Z jakiego typu zasobów naukowych, zamieszczonych w polskich repozytoriach uczelnianych, najczęściej korzystali studenci.

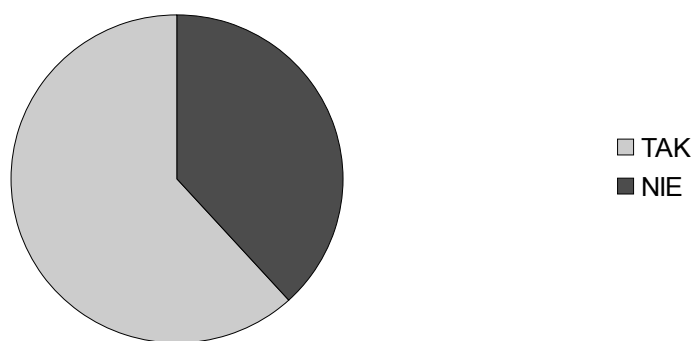
Rys. 5. Z jakiego polskiego repozytorium uczelnianego najczęściej korzystali anketowani studenci.

52,6% studentów uważa, że dostęp do polskich uczelnianych repozytoriów jest łatwy, 47,4% twierdzi, że NIE. W tab. 2 zestawiono odpowiedzi udzielone na pytanie, dlaczego studenci uważają, że dostęp do repozytoriów jest łatwy lub nie.

Na rys. 6 zestawiono odpowiedzi studentów na pytanie: „Czy Twoim zdaniem interfejs znanych Ci repozytoriów uczelnianych jest przyjazny dla studenta?”

Tabela 2. Ocena łatwości dostępu do polskich uczelnianych repozytoriów.

TAK 56,6%	NIE 47,4%
Ponieważ jest dobrze zarchiwizowane	Wszystko jest schowane w deep webie, wyszukiwanie jest nieintuicyjne i NIGDY nie daje poszukiwanych rezultatów
Ponieważ wszystkie dostępne są w jednym miejscu	Nigdy nie słyszałam/em o czymś takim i nie wiem gdzie tego szukać
Jest ogólnodostępny	Nikt na studiach o tym nie mówi, jak ktoś sam nie poszuka, nie znajdzie
Jest ich dużo	Ponieważ do tej pory nie korzystałem z żadnego
Jest podana instrukcja, obsługa też służy pomocą	Nigdy nie trafiłam/em na nie w trakcie przygotowywania się do zajęć
Podkategorie	Jest łatwe dla przeszkolonych użytkowników. Natomiast ciężko samemu dotrzeć do informacji bez uprzedniego pokazania ścieżki dostępu
Mają podobne interfejsy użytkownika, jak się do jednego przyzwyczaję, z innymi nie będzie też problemu	Uważam, że dostęp nie jest łatwy, ponieważ dużo osób nie wie gdzie to jest
Przejrzystość treści	Zbyt mało informacji na temat użytkowania repozytoriów uczelnianych
	Mało kto wie, że takie repozytoria są tworzone
	Są mało rozreklamowane

Rys. 6. Ocena przyjazności repozytoriów uczelnianych dla studentów.

Na pytanie: „Czy Twoim zdaniem polskie repozytoria uczelniane są przydatnym narzędziem edukacyjnym?” 78,9 % studentów odpowiedziało

TAK, a 21,1% udzieliło odpowiedzi NIE. W tabeli 3 zestawiono odpowiedzi studentów uzasadniające ich poprzednią odpowiedź.

Tabela 3. Ocena przydatności polskich repozytoriów uczelnianych jako narzędzia edukacyjnego.

TAK 78,9%	NIE 21,1%
Można korzystać z przydatnych informacji	Studiuje 5 lat i nadal nie wiem gdzie się znajdują i jak je obsługiwać. Przy wyszukiwaniu potrzebnych materiałów kieruje się najprostszymi metodami, ponieważ nic więcej nie jest mi potrzebne do uzyskania zaliczenia.
Są przydatne, bo pomagają w pisaniu prac	Ponieważ nie korzystałem z nich do tej pory
Można się dużo dowiedzieć	Jeśli byłyby przydatne w ciągu toku studiów, to bym z nich korzystała
Każdy może z nich korzystać	Skoro mało studentów z nich korzysta (a taką obserwację mam, widząc znajomych), to znaczy, że nie funkcjonują dobrze
Szybki dostęp do potrzebnych informacji	Nie wiadomo jak je znaleźć
Mogą być bardzo pomocne, jak się wie jak z nich korzystać	
Poznawanie zasobów, rozwijanie swoich umiejętności	
Zawierają m.in. materiały konferencyjne, do których jest utrudniony dostęp	
Ponieważ ułatwiają przepływ informacji z danej dziedziny wiedzy	
Ułatwiają wymianę informacji między naukowcami, a także są źródłem wiedzy dla studentów	
Pewnie tak, gdybym wiedziała co to jest	
Łatwiejszy dostęp do pełnych tekstów	

Podsumowanie

W ankiecie wzięło udział 68 studentów z dwóch Uczelni Krakowskich – Uniwersytetu Pedagogicznego oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego. Aż 71,1% studentów stwierdziło, że nie korzysta z polskich repozytoriów uczelnianych. Najważniejszy powód, dlaczego nie korzystają z repozytoriów, jaki podawali studenci, to niewiedza dotycząca istnienia repozytoriów. Większość studentów w ogóle nie wie, że coś takiego, jak repozytorium uczelniane istnieje. Studenci twierdzą, że nie korzystają z polskich repozytoriów uczelnianych, ponieważ nie są one im do niczego potrzebne i wszystko mogą znaleźć w wyszukiwarce google lub w ostateczności po daną publikację udają się do biblioteki. Wyniki te świadczą o bardzo niskiej świadomości studentów, jakie możliwości wspomagające ich edukację daje korzystanie z polskich repozytoriów uczelnianych.

Studenci, którzy odpowiedzieli, że korzystali z repozytoriów, zostali poproszeni o podanie częstotliwości korzystania z tego typu medium edukacyjnego. Na dwadzieścia sześć osób, żadna z nich nie korzysta z repozytorium, częściej niż raz w tygodniu, trzy osoby korzystają z repozytorium raz w tygodniu, do repozytoriów kilka razy w miesiącu zagląda sześć osób, a siedem osób korzysta z repozytoriów, rzadziej niż raz w miesiącu. Wyniki te nie są optymistyczne, bo świadczą o tym, że nawet osoby, które miały styczność z polskimi repozytoriami uczelnianymi, nie wykorzystują w pełni ich potencjału. Studenci, którzy korzystają z repozytoriów robią to głównie w celach naukowych, wykorzystują zasoby umieszczone w repozytoriach do pisania bieżących prac na uczelni czy też w poszukiwaniu materiałów do swoich prac magisterskich. Kolejno studenci byli poproszeni o wymienienie typu dokumentów, jakich poszukują w repozytoriach. Artykuły i książki były wymieniane najczęściej, ale padło również kilka odpowiedzi, że studenci szukają materiałów konferencyjnych, czy rozpraw doktorskich. Odpowiedzi te świadczą o tym, że studenci, którzy korzystają z repozytoriów, generalnie wiedzą, co one zawierają i jakie materiały można w nich znaleźć.

Studenci, jeśli korzystają z polskich repozytoriów uczelnianych, to głównie ze swoich macierzystych jednostek, jednak niektórzy studenci, nie wiedzą

lub nie pamiętają, z jakiego repozytorium korzystali w ostatnim czasie. Również te odpowiedzi świadczą, że wiedza na temat polskich repozytoriów uczelnianych jest bardzo ograniczona. 56,6% studentów uważa, że dostęp do polskich repozytoriów uczelnianych jest łatwy, ponieważ jest ogólnodostępny, dobrze zarchiwizowany, jest ich dużo. Natomiast 47,4% studentów twierdzi, że nie wiedzą co to jest, nie wiedzą jak korzystać z repozytoriów i nikt na studiach im nie mówił o repozytoriach, więc nie wiedzą co to jest i wnioskuje, że dostęp do nich jest trudny. Studenci stwierdzili również, że „mało kto wie” o istnieniu repozytoriów i ogólnie są mało rozreklamowane.

Kluczowym pytaniem ankiety było, czy polskie repozytoria uczelniane są dla studentów przydatnym narzędziem edukacyjnym. Aż 78,9% osób stwierdziło, że tak. Studenci, którzy nie korzystali do tej pory z repozytoriów, a dzięki wypełnieniu ankiety dowiedzieli się, że „coś takiego” istnieje, stwierdzili, że gdyby wiedzieli, gdzie i jak szukać, to w przyszłości mogliby korzystać z repozytoriów. Studenci, którzy do tej pory rzeczywiście korzystali z polskich repozytoriów uczelnianych, uzasadniali swoją pozytywną odpowiedź tym, że dzięki repozytorium mają szybki dostęp do potrzebnych informacji, są przydatne w pisaniu prac, można rozwijać swoje umiejętności oraz stanowią łatwiejszy dostęp do pełnych tekstów. 21,1% studentów, którzy odpowiedzieli, że polskie repozytoria uczelniane nie są im przydatne w procesie edukacyjnym, uzasadniało tą odpowiedź tym, że skoro nie było im do tej pory to potrzebne, to nie jest potrzebne w ogóle.

Generalnie wyniki badań ankiety wskazują na ogromną potrzebę edukacji studentów w zakresie nowoczesnych mediów edukacyjnych, pomimo tego, że w polskiej literaturze przedmiotu szeroko pod różnymi kątami dyskutuje się o polskich repozytoriach uczelnianych. Osoby, które powinny z nich korzystać nie wiedzą o nich nic lub niewiele. W dalszym etapie należałoby przeprowadzić badania na większą skalę, badania studentów, które ukazywałyby rzeczywisty obraz wiedzy studentów na temat wszystkich nowych kanałów komunikacji naukowej i mediów edukacyjnych. Dla kogo mają być tworzone, repozytoria, blogi, czy platformy edukacyjne, jeśli studenci nie są świadomi i nie potrafią korzystać z dobrodziejstw nowoczesnej edukacji?

Bibliografia

1. Bartlett, J.A., Internet Reviews: Open Access Institutional Repositories, [http:// www.uknowledge. uky.edu](http://www.uknowledge.uky.edu), (dostęp 02.04.2016).
2. Buzdygan, D., Lipińska, D., Biblioteka Cyfrowa Politechniki Krakowskiej – repozytorium i forma udostępniania publikacji z zakresu nauk technicznych, <http://eprints.rclis.org/13495/>, (dostęp 05.04.2016).
3. Chang, N., Hopkinson, A., Institutional Repositories: libraries coming to the help of their institutions, http://www.qqml.net/papers/June_2014_Issue/3213QQML_Journal_2014_ChangandHopkinson_June_495-501.pdf (dostęp 01.04.2016).
4. Crow, R., The case for institutional repositories: a SPARC position paper, <http://www.arl.org/sparc/IR/ir.html> (dostęp 12.04.2016).
5. Gogołek, W., Technologie informacyjne w edukacji, http://www.e-edukacja.com.pl/trzecia/_referaty/2_e-edukacja.pdf, (dostęp 12.04.2016).
6. Januszko-Szakiel, A., Trwała identyfikacja publikacji w repozytoriach cyfrowych – przegląd stosowanych systemów, <https://repozytorium.ka.edu.pl/handle/11315/234>, (dostęp 04.04.2016).
7. Januszko-Szakiel, A., Polskie biblioteki i repozytoria cyfrowe jako medium w edukacji i nauce, <https://repozytorium.ka.edu.pl/handle/11315/5246>, (dostęp 09.04.2016).
8. Karwasińska, E., Polskie repozytoria otwarte, <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/viewFile/157/296>, (dostęp 02.04.2016).
9. Karwasińska, E., Rychlik, M., Polowanie na zasób - czyli strategia pozyskiwania dokumentów do repozytorium AMUR (Adam Mickiewicz University Repository), <http://eprints.rclis.org/17305/>, (dostęp 01.04.2016).
10. Karwasińska E., Rychlik, M., Repozytorium instytucjonalne jako czynnik wspomagający rozwój nauki w środowisku akademickim, <http://pressto.amu.edu.pl/index.php/b/article/view/255>, (dostęp 10.04.2016).
11. Mikołajuk, L., Repozytoria instytucjonalne jako nowa forma komunikacji naukowej, <http://dspace.uni.lodz.pl/xmlui/handle/11089/5071>, (dostęp 09.04.2016).
12. Nahotko, M., Rola czasopism naukowych w komunikacji naukowej, w: Elektroniczny transfer wiedzy: repozytoria wiedzy: problemy technologiczne, organizacyjne i prawne: XI edycja konferencji w cyklu „Archiwizacja i Digitalizacja”, 29 czerwca 2006, Warszawa 2006, s. 47.
13. Przyłuska, J. Repozytorium – magazyn dokumentów czy wirtualna społeczność?, http://elis.da.ulcc.ac.uk/11855/1/Przyluska_Jolanta_Repozytorium.pdf, (dostęp 10.04.2016).
14. Rychlik, M., Co repozytorium instytucjonalne oferuje swojej społeczności akademickiej? - na przykładzie repozytorium AMUR oraz repozytoriów na świecie, <https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/3527>, (dostęp 10.04.2016).